

דבר המערכת

בינואר 2025 הוציא המוזיקאי יוני בלוך, יחד עם ברק פלדמן ודניאל בלוך, את השיר "סוף טוב" - שיר של תקווה ואופוריה הבונה מציאות שבה אנו, אזרחי ישראל, מתחילים מן הסוף: סוף טוב שבו כל החטופים והחטופות שבים הביתה, והשלום שורר במזרח התיכון. זמן קצר לאחר פרסום הסינגל הופק לו גם קליפ מוזיקלי, שנוצר כולו באמצעות בינה מלאכותית, ובו הייחולים הופכים למציאות חזותית.

בקליפ מוצגים דימויים המוכרים לכולנו מחיי היום-יום בישראל: שדרני ושדרניות החדשות, כרזות הקוראות להשבת החטופים, סרטים צהובים, כבישים עמוסים ועוד. בהדרגה הופכת המציאות המוכרת למציאות אופטימית מדומיינת: הכרזות נתלשות, הסרטים מוסרים, ועל כביש איילון מתנוסס הכיתוב "המלחמה האחרונה". המילים "אולי פשוט נתחיל עם סוף טוב / ונלך אחורה בזמן / נפרסם תמונות ברחוב / של כל מי שהחזרנו משם" מלוות את המעבר הזה מהאבל לתקווה.

הקליפ, שנראה כתיעוד חדשותי, מתרחב בהדרגה מן המקומי אל הבין-לאומי: ערוצי החדשות הישראליים - כאן 11, N12, ערוץ 13 וערוץ 14 - מדווחים על סיום המלחמה ועל שלום במזרח התיכון, ואליהם מצטרפים ערוצים בין-לאומיים כדוגמת CNN, המכריזים "Peace in the Middle East. Leaders unite to end century-long conflict". כך הופכים סמלים חזותיים מוכרים - הכיתובים בתחתית מסך החדשות, דגלי ישראל, ההפגנות בכיכר החטופים - לאיקונוגרפיה של תקווה, של שגרה חדשה ואידאלית.

השימוש בבינה מלאכותית ליצירת מציאות אחרת מציב מראה כפולה: מחד גיסא הוא נוגע בשיח הבווער סביב "פייק ניוז" וגבולות הייצוג; מאידך גיסא, הוא נעזר בבינה המלאכותית כמתווכת חזותית של תקווה. הדימוי החזותי הופך כאן לכלי ממשי לבניית עתיד מדומיין. הדמיון של העתיד, לצד השימוש באיקונוגרפיה חזותית מוכרת מחיי היום-יום, הם חלק בלתי נפרד מהאמנות ומתרבות ההמונים הישראלית והבין-לאומית. אמנים ישראלים מוכרים כגון יעל ברתנא, תמיר צדוק וזאב אנגלמאיר כבר עסקו בכך בעבר, ואף ליוו את האירועים שחלו בישראל מאז השבעה באוקטובר 2023 בדימויים חזותיים אופטימיים, פסימיים, וכאלו שמתווכים מציאות ורגשות.

הגיליון הנוכחי של **מבטים: כתב עת לתרבות חזותית** מוקדש ברוח זו לדימויים חזותיים הקשורים בעיקר ליהדות ולישראל, בעבר ובהווה. כמו בקליפ של בלוך, גם במאמרים הכלולים בגיליון זה נוכח המתח בין זיכרון ותקווה, בין ייצוג של מציאות קשה לבין אפשרות תיקונה דרך המבט, הפרשנות והיצירה. מאמר אחד, לדוגמה, בוחן דימויים סטריאוטיפיים של דמות היהודי במרחב הבין-לאומי, תוך דיון בניכוסו מחדש של דימוי זה בטענה ש"הסאטירה לא מבטלת את הדימוי, אלא מפרקת אותו מבפנים, תוך הדגשת האבסורד שבו". מאמר נוסף מתמקד ביצירות שנוצרו בעקבות אירועי

השבעה באוקטובר, ובאופן שבו הן שואבות מן הקאנון הישראלי והבין-לאומי כדי לעבד את הטראומה. מאמרים נוספים עוסקים בדימויים הקשורים לריטואלים דתיים ותרבותיים בתקופות שונות, ובעיקר בתקופת ימי הביניים.

כל המאמרים בגיליון זה מבקשים לבחון כיצד הדימוי החזותי מתווך רעיונות, אמונות ורגשות, ובתוך כך ממשיך להגדיר את גבולות המציאות עצמה. במובן זה, הקליפ של יוני בלוך הוא מעין נקודת פתיחה: תזכורת לכך שהייצוג החזותי איננו רק תיעוד של מה שיש או זיכרון של מה שהיה, אלא הוא גם מרחב של שאיפה, של דמיון ושל יצירת עתיד. לצד המאמרים, מתפרסמים בגיליון זה כהרגלנו גם ביקורות ספרים ותערוכות, הקשורות גם הן לדימויים חזותיים בהקשר הלאומי והבין-לאומי.

באוקטובר 2025, לאחר החזרת כל החטופים החיים מהשבי בעזה, ערך יוני בלוך את הקליפ שמלווה את השיר בקטעים אמיתיים של תקווה ושמחה - השלט שהתנוסס בכיכר התרבות בתל אביב עם הכיתוב בצהוב "Bring them home", שדומיין בקליפ של בלוך כך שהוא מוחלף בשלט "Welcome home", הוחלף בתמונות אמיתיות של הכיתוב החדש "Welcome back home"; ידיעות חדשותיות שנוצרו באמצעות בינה מלאכותית הוחלפו בקטעי שידור אמיתיים שהודיעו על חזרתם של החטופים החיים הביתה; ותמונות אמיתיות מכיכר החטופים המלאה החליפו את התמונות הדמיוניות. הקליפ עבר מקריאה לעתיד אופטימי, לתיעוד של אותו עתיד בעודו מתהווה למציאות חדשה. חשוב לציין שבינואר 2026, הוחזר אחרון החטופים החללים לישראל, ובכך הושלמה חזרתם של כולם.

בין ינואר 2025 לאוקטובר 2025 הקליפ של יוני בלוך עבר תהליך - מבינה מלאכותית למציאות, מקריאה לתקווה אל תחילתו של תהליך המוביל לעבר תקווה אמיתית. המאמרים בגיליון זה אינם עוצרים בעבר, אלא מבקשים ללוות אותנו אל עבר עתיד חזותי אחר - כזה שבו הדימוי ממשיך לשמש כשפה של תקווה, של עדות, ושל חיפוש אחר משמעות.